Cossetània Edicions

Biblioteca Narcís Oller

Narcís Oller

De tots colors

Narcís Oller

DE TOTS COLORS

Pròleg de Margalida Tomàs

Cossetània EDICIONS

Amb el suport del Departament de Cultura

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Comitè editor
Margarida Aritzeta, Rosa Cabré, Enric Cassany,
Josep Maria Domingo, Jordi Ginebra i Magí Sunyer.

Edició
Roger Roig

Primera edició: octubre del 2020

© del pròleg: Margalida Tomàs

© d'aquesta edició:
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C. de la Violeta, 6 - 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Fotografia de la coberta: Narcís Oller, retrat de joventut, *ca.* 1865.
Autor: Moliné y Albareda / Arxiu Municipal de Valls

Disseny i composició: 3 x Tres

Impressió: Romanyà Valls, SA

ISBN: 978-84-9034-997-7

DL T 758-2020

ÍNDEX

Pròleg, *per Margalida Tomàs* 7

De tots colors

La bufetada 31
Nocturn 55
El meu jardí 57
Uns funerals 67
La primera pedra 71
Un tipus 83
Mon primer sarau 87
De murri a murri 95
Un petó 99
La pitjor pobresa 109
Demanant informes 113
El drama de Vallestret 121

Un cop de sabre..... 133
Gangues de l'ofici..... 137
La mort d'en Tallada..... 147
El senyor Benet..... 153
L'ideal d'un romàntic..... 157

PRÒLEG

De tots colors. Novel·letes i quadros, de 1888, és el tercer recull de narracions publicat per Narcís Oller, després de *Croquis del natural* (1879) i de *Notes de color* (1883). Com als anteriors volums, l'autor hi recollia diverses composicions (disset en aquest cas) que majoritàriament havien estat ja publicades a la premsa. Unes composicions molt diferents entre si —«de tots colors», per tant— però escrites bàsicament després de 1884, amb l'excepció segura de *L'ideal d'un romàntic*, que va ser presentada al certamen literari de Vallfogona el 1879 i publicada en castellà a la *Revista de Canarias* el 23 desembre del mateix any.[1]

Oller es refereix al llibre a les seves *Memòries*: després del premi de *L'escanyapobres* als jocs florals de 1884, ens diu que «Dut d'aquesta dèria i a l'aguait sempre de matèria important novel·lable, que així i tot jo no gosava gaire explotar, vaig escriure i publicar en diaris, revistes i almanacs la major part dels quadrets per fi aplegats en volum, que doní l'any 88, sots el títol *De tots colors*».[2] Això vol dir que els anys de redacció de les narracions coincideixen majoritàriament amb l'època d'escriptura de

[1] Jordi Rubió, «Bibliografia», a Narcís Oller, *Traduccions selectes (Teatre)*, Barcelona, Gustau Gili, 1930, ps. 393-428.

[2] Narcís Oller, *Memòries. Història de mos llibres i relacions literàries*, Valls, Cossetània Edicions, 2014, ps. 70-71.

Vilaniu (1884), del viatge que feu a París amb Josep Yxart la primavera de 1886 i amb els anys en què la ciutat de Barcelona es preparava per a l'Exposició Universal de 1888. Així, ell, engrescat del tot en aquests preparatius, «no em recordava ni de llegir ni d'escriure. Per això avui, quan hi penso, no arribo pas a explicar-me d'a on trauria el temps per arribar a acoblar els treballs esparsos que vaig donar l'estiu següent reestampats en mon terç volum de narracions, intitulat *De tots colors*».[3] Per altra banda, l'estada a París i la inauguració de l'exposició a Barcelona estableixen el moment de màxima relació amb l'escriptora Emilia Pardo Bazán, lectora atenta d'Oller, i que coneixia algunes de les narracions que conformaren aquest volum abans de ser recollides en llibre. En paraules d'Enric Cassany, *De tots colors* «és l'últim recull de narracions curtes d'aquest primer primer període de la narrativa de Narcís Oller. Ell mateix, retrospectivament, sembla valorar-les com a peces d'entracte, escrites entre el 1882 i el 1885, amb l'esperit pendent de la inspiració novel·lesca».[4]

Les *Memòries* ens forneixen també una consideració important respecte al títol triat per al volum, *De tots colors*. És un comentari ja prou conegut però que paga la pena repetir pel seu interès. És aquell en què assegura que el trià «seguint la nomenclatura de *taller* per mi adoptada des dels *Croquis* com la més adequada a precisar ben bé el caràcter de breus psicologies o de breus visions plàstiques que té tota la meva sèrie de *schèmes* o notes més o menys preses directament del natural».[5] Certament, moltes de les narracions que en formen el conjunt es poden encabir en algun d'aquests apartats, amb una atenció especial a l'estudi psicològic, a vegades no tan breu, com és el cas de *La bufetada*. Es tracta, per tant, com passava a l'anterior, *Notes de color*, d'un material heterogeni que té només la característica de ser redactat en un estret marge d'anys. Aquí, però, d'una manera o altra totes les narracions tenen una base realista, són «més o menys preses directament del natural», sense que

[3] Narcís Oller, *Memòries,* citat, p. 107.

[4] Enric Cassany, *Història de la literatura catalana*, volum V, *Literatura contemporània (I) El Vuit-cents*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, Editorial Barcino, Ajuntament de Barcelona, 2018, p. 533.

[5] Narcís Oller, *Memòries,* citat, p. 71.

cap d'elles penetri en aquelles esferes del misteri o del desconegut que sí que trobem en el recull anterior (*On són els boigs?*)[6] i en el molt posterior (1897) *Figura i paisatge* (*Viva Espanya!* o *Natura*).[7] És cert que l'atracció constant d'Oller per l'embogiment hi fa acte de presència a *L'ideal d'un romàntic*, però el seu tractament és del tot diferent del de les narracions esmentades, perquè precisament hi trobem «una representació desidealitzadora de la bogeria, desvinculada de les efusions romàntiques», en paraules de Maria Dasca.[8]

Hem dit que quasi totes les narracions havien aparegut a la premsa. Alguna, a més, havia estat inclosa el 1886 al volum de la «Biblioteca Arte y Letras» dirigida per Josep Yxart que contenia *La mariposa* en traducció castellana del seu amic Felip B. Navarro: *El bofetón*, *Mi jardín* i *La peor pobreza*. Segons Oller, l'èxit de *De tots colors* fou considerable: apareguda el juny, «la seva aparició llançà sobre mi una nova allau de felicitacions i peticions epistolars tan gran que la necessitat de contestar-les, alternant amb tres o quatre articles enviats a *La Vanguardia*, se m'emportà altra volta tots els moments de l'estiu que pogués dedicar a la meva novel·la en projecte, allà a Puigcerdà».[9] El 20 de juliol de 1888 la *Semana Cómica* feia constar en un breu que havien rebut el volum *De tots colors* i en recomanava la lectura. El 28 de juliol aparegué una ressenya del llibre a *L'Esquella de la Torratxa*, on *Rata sàvia*, és a dir, Roca i Roca, feia constar que també aquí Oller seguia «amb fidelitat los procediments de l'escola moderna, consistents en observar amb atenció i escriure amb veritat». Remarcava, per sobre de la resta, *La bufetada*, *La pitjor pobresa* i *Lo drama de Vallestret*, «vigoroses, originalíssimes, plenes de veritat i al mateix temps de fonda emoció», encara que també en destacava altres: la «verda-

[6] Vegeu Magí Sunyer, «Pròleg. *Notes de color*: exercicis d'estil?», a Narcís Oller, *Notes de color*, Valls, Cossetània Edicions, 2018, especialment l'apartat «Visites a la irracionalitat», ps. 26-31.

[7] Vegeu Jordi Castellanos, «Pròleg. De figures monstruoses i paisatges crepusculars: el Narcís Oller que podia haver estat», a Narcís Oller, *Figura i paisatge*, Valls, Cossetània Edicions, 2011, ps. 7-23.

[8] Maria Dasca, *Entenebrats. Literatura catalana i bogeria*, Barcelona, PAM, 2016, p. 113.

[9] Narcís Oller, *Memòries,* citat, p. 113.

dera poesia en prosa» de *Nocturn*, i «dos hermosos quadros de fantasia» amb *Gangues de l'ofici* i *L'ideal d'un romàntic*. Roca, en definitiva, captava prou en què consistia la narrativa d'Oller: el llibre era una prova brillant «del seu talent d'observador, condicions de narrador que s'interna en los caràcters que descriu, pinta amb fidelitat ses condicions exteriors, com les del lloc a on se mouen, i sap fer ús d'un llenguatge expressiu i ple de sobrietat». Pocs dies més tard, el 30 de juliol, era la *Revista Contemporánea* de Madrid que incloïa un llarg article signat per *Palmerín de Oliva* (Luis Ruiz Contreras) i datat a Madrid el 25 de juliol. Després de tota una primera part destinada a donar a conèixer el moviment literari a Catalunya, en entrar pròpiament al llibre feia un llistat de les peces que el formaven i davant la dificultat de parlar amb profunditat de totes, es limitava a presentar traduïts fragments de *El meu jardí* i *El senyor Benet*.[10] El 20 d'agost, Pardó Bazán escrivia a Oller havent llegit ja «su precioso volumen *De tots colors*. Naturalmente, quería leerlo antes de decir "me ha gustado mucho", por más que adivinase de antemano que éste sería el corolario de la lectura. Así resultó. Lo leí con verdadero placer, saboreando las filigranitas de aquelles monadas. Ya conocía *La bufetada*, reconocí la historia de *Un petó* i el de *Un cop (*o *colp?) de sabre* por nuestro incorregible y encantador bohemio Pepe Yxart; reconocí también la dramática historia del asesino de su prometida, que usted me había contado; en fin, recordé y disfruté doblemente con haber oído de boca del autor la filiación de la mayor parte de estas novelitas».[11]

Retornat a Barcelona després de l'estada a Puigcerdà, i mentre continuava l'Exposició Universal, la infanta Isabel visità la ciutat comtal i Víctor Balaguer organitzà una festa a la casa dels marquesos de Marianao, on foren convidats els escriptors catalans. Oller hi assistí, malgrat la campanya en contra orquestrada per *El Diluvio*, i hi llegí una de les narracions del seu últim llibre, *Nocturn*.[12] També aviat començaren a

[10] *Revista Contemporánea*, any XIV, volum LXXI, juliol, agost, setembre 1888, Madrid, ps. 197-204.

[11] Narcís Oller, *Memòries,* citat, ps. 319-320.

[12] Narcís Oller, *Memòries,* citat, p. 115. Aparegué una ressenya de la festa a *La Dinastía* del 28 d'octubre de 1888.

aparèixer traduccions d'alguna de les narracions del llibre, molt especialment de la més destacada: *La bufetada*, traduïda al francès per Savine i el 1891 a l'alemany per Lluïsa Goldmann de Fastenrath (revista *Aus fremden Zungen*, quadern 17, p. 823). A finals d'any, el 16 de desembre, apareixia una altra ressenya a *La Dinastía* de Barcelona, signada amb les inicials L. A. (Luis Alfonso), que considerava que el llibre era «como un intermedio en la labor seria de novelista de Narcís Oller», i esperava que avancés ja en la redacció de *La febrer d'or*.[13] Molt més interès tenia, és clar, l'article de Joan Sardà «Narcís Oller», publicat a *L'Avenç* del 25 d'octubre de 1889, en el qual, després de tornar a reafirmar el lligam entre Oller i la realitat («Per a ell en art no hi ha més que un Déu: la realitat; ni més que una religió o forma d'adoració: la pintura d'aquesta realitat»), afegia un comentari fàcilment relacionable amb el seu últim volum de narracions, aparegut només un any abans: «No és simplement un colorista. Té, i va tenint més cada dia, i en aquesta direcció se van enlairant ses novel·les, la visió intensa de l'ànima, la visió del caràcter [...] en aquesta direcció, en l'estudi de caràcters, és on n'Oller ha de trobar ses millors victòries.»[14]

Les disset narracions que conformen *De tots colors* se'ns presenten en el volum de 1888[15] amb una distribució segurament més pensada del que sembla a primera vista. Així, l'obre *La bufetada* i el tanca *L'ideal d'un romàntic*, dues obres que ja gaudien d'un cert reconeixement públic i, més interessant encara, dues narracions que constitueixen veritables manifestacions de la concepció literària d'Oller en aquells moments. En parlarem ara mateix. I, per altra banda, sembla obvi que una obra com *La bufetada*, sens dubte la perla del recull, només podia obrir o tancar

[13] L. A., «Notas literarias», *La Dinastía*, Barcelona, 16 de desembre de 1888.

[14] Joan Sardà, *Art i veritat. Crítiques de novel·la vuitcentista*, Barcelona, Curial, 1997, ps. 154-159.

[15] Recordem que aquest conjunt es va desfer en publicar-se les *Obres completes de Narcís Oller* en l'edició de Gustau Gili. *De tots colors* estava inclòs en el volum VIII, sense *La bufetada* (que formava part del volum VI, amb altres novel·les curtes); i tres narracions més —*El meu jardí*, *Un tipus* i *Mon primer sarau*— varen ser agrupades a la secció *Records de noi* del volum VII. Aquesta distribució es va mantenir també a les *Obres completes* de Selecta de 1948.

el llibre. Entre aquestes dues, hom diria que la resta vol ser un mostrari d'aquesta varietat de colors literaris que indica el títol, i que, per tant, es van barrejant, ara una, ara altra, diverses modalitats narratives, que poden anar de l'exercici literari (*Nocturn*) a tres proses memorialistes que, d'altra banda, poca cosa tenen en comú entre elles; l'apunt sobre la vida urbana barcelonina, amb els seus canvis socials i, sobretot, morals és el centre d'un bon nombre de narracions (entre altres, *La primera pedra*, *De murri a murri* o *Un cop de sabre*), mentre que altres vegades el tema només és tractat com a apunt estrictament costumista (*Demanant informes*, *El senyor Benet*). L'interès per l'anàlisi psicològica i la força de l'entorn en el comportament masculí centra dues narracions tan diferents entre si com *Un petó* i *El drama de Vallestret*. Per la seva banda, *Gangues de l'ofici* i *La mort d'en Tallada* estan emmarcades per un fet històric, ja que comparteixen l'escenari de la tercera guerra carlina.

La bufetada

Altre cop les *Memòries* d'Oller ens ofereixen informacions importants. Per una banda, per situar en el temps la redacció de l'obra: estiu de 1885, a Puigcerdà, enmig de les dificultat de redacció de *Vilaniu*, «vaig emprendre un nou treball», basat en un fet real succeït a Horta i que li havia fet conèixer l'amic Francesc Matheu. Ara bé, l'important en aquest cas és la reflexió que Oller hi fa sobre com hagué de treballar l'estricta realitat —allò que havia passat— per convertir-la en matèria literària. Perquè l'autor era conscient que no n'hi havia prou a reproduir els fets, que calia que aquests es transformessin en matèria artística i, sobretot, calia donar versemblança a la història. En un autor poc donat a «formular teòricament el seu univers de preocupacions com a creador», segons Enric Cassany, les seves paraules sobre aquesta narració constitueixen una «declaració crucial sobre l'estètica realista acceptada per l'autor amb el seu imperatiu de motivació dels fets i de lògica interna —en resum, de versemblança—».[16]

[16] Enric Cassany, *Història de la literatura catalana*, citat, p. 534.

Diu Oller:

> Un dia vaig veure que el secret de la verosimilitud dels casos i drames reals més incomprensibles depèn sobretot del major o menor grau de coneixement que tenim del temperament, urbanitat i antecedents morals dels personatges ocasionals d'ells i de les circumstàncies ambients que els envolten. Acomodant, doncs, la composició artística a les regles que lògicament es deriven d'aqueixa observació, arribarem, vaig dir-me, a fer versemblable lo que altrament fora titllat de fals. En el nostre cas —vaig pensar jo—, el marit havia de tindre una ànima molt gran que la gruixuda escorça de sa incultura no li permetia exteriorisar sinó de manera violent en moments de prova, com, per exemple, en el de veure's, per culpa pròpia, a punt d'ésser abandonat per la dona que ell estima amb passió salvatge. Però per qui tantes devia haver-ne donat, de bufetades, no podia pas ésser aquilatada aquella culpa sinó per *frapant* contrast. Calia, doncs, que sa víctima, l'ofesa, fos molt admirada d'ell per fina, bona i sentida. La mena de càstig que a si mateix s'inflingiria li fora suggestionada per ses pròpies i més constants habituds; son instrument seria per ell el de més bon maneig i que més li vingués a mà en l'instant més agut de la impulsió.
>
> I baix aquest peu de raonaments, vaig llavors escriure la després tan ben acollida novel·leta *La bufetada*, fent a Llorenç el protagonista d'ella, carnisser, i extraient la seva muller del reduït renc de cambreres polides al refrec de les famílies d'esmerada educació a qui han servit.[17]

[17] Narcís Oller, *Memòries,* citat, ps. 75-76. No és de més recordar també l'anècdota que, amb molta murrieria, explica Oller sobre la reacció de Joan Mañé i Flaquer en conèixer aquesta novel·leta. Oller indirectament tirava sobre la crítica literària del *Brusi* exercida per Miquel i Badia, tan oposat a tot allò que fes olor de novel·la realista. Així, Oller ens recorda com Mañé se li queixava que els autors del moment rebutgessin la *fantasia*, «per ell *única deu* d'assumptes verament novel·lables i més rica i brillant que la *realitat* a què la posposen», com ell li explicà amb tota mena de detalls la narració i com, en arribar al final, «en Mañé, saltant de la butaca, ple d'emoció i fins pegant un cop sobre la taula veïna, exclama tot entusiasmat: "Ho veu? Ho veu? Quan la realitat arribaria a dar-li un argument hermós com aquest que deu a la fantasia?" Jo somric més descaradament, rodo el cap i contesto: —No, senyor, no, senyor; l'he tret de la realitat. És un fet passat a Horta. *Tableau*. La sorpresa per mi preparada havia reeixit.» *Memòries*, citat, p. 278-279. Per a la posició del Brusi davant de la novel·la, vegeu Enric Cassany, «Museu secret. Llocs comuns de la crítica antinaturalista al *Diari de Barcelona*», *Els Marges* 65, 1999, ps. 5-22.

En aquest sentit, per tant, *La bufetada* és un veritable estudi de caràcters, el de Llorenç i el d'Anneta, i tota la narració s'hi sustenta. Però si aquesta obra és un veritable mecanisme de rellotgeria és per la perfecció amb què l'autor ens va fent conèixer aquests trets de personalitat i com, capítol a capítol, va trenant els fets que ens duran a un final mig amagat en el mateix títol de la narració.[18] Així, la presentació de la protagonista, que coneixem just en el moment que comença la vida en comú amb en Llorenç i obre el negoci de planxadora al carrer de la Canuda, ocupa el primer capítol. És el moment de felicitat sense escletxes, però amb subtils anticipacions: al teatre, veient les desgràcies de les protagonistes femenines («ves si et passés a tu això») o la seva gelosia («el sentiment que més ressò tenia en el cor de la planxadora»); o en els comentaris de les veïnes («Déu faci que duri»). El capítol segon en teoria és dedicat a Llorenç, el tallador de carn de la Boqueria. Tècnicament, però, Oller fa que el coneguem a través dels ulls i els sentiments d'Anneta, des de la primera vegada que el veu —amb un tallant a la mà, una altra premonició— fins al present de la narració, amb l'ampliació del negoci d'ella, treballadores a la casa i un fill. La tensió narrativa, subtilment dosificada: la gelosia d'ella, que preveu el perill, i el caràcter d'ell: «Sa escorxa, doble i dura, no deixava transparentar el gran foc que servava dins per a l'Anneta, a qui estimava com ho feia tot ell, com un salvatge.» Presentats els personatges, el nucli de l'acció arriba en el capítol tercer. En primer lloc, la descripció, ràpida però amb tota mena de detalls, de l'ampliació i «maquinització» del negoci (fogons de gas, màquines, treball dividit per seccions),[19] cosa que implica que Anneta es converteixi de fet en empresària (i amb una «capatàs» de confiança, l'Elionor) mentre Llorenç hi té cada vegada més un paper subaltern. L'aparició de l'antagonista, Ramona, desencadena el conflicte latent, que passa endavant en el capítol quart. A la primera part d'aquest, amb un ritme

[18] Maurici Serrahima la considerava un dels seus millors relats: «Una vegada admesa la situació, tota la resta s'hi ajusta d'una manera perfecta». Maurici Serrahima, «El món de Narcís Oller», a Narcís Oller, *Obres completes*, Barcelona, Selecta, 1948, p. 1470.

[19] Maurici Serrahima, «El món de Narcís Oller», citat, p. 1471, apunta que «l'ambient i la realitat viva de l'acció arriben a un nivell absolutament excepcional».

rapidíssim se'ns descriu la caiguda, més aparent que real, de Llorenç, les xafarderies de les altres noies, la reacció d'Anneta, que treu fora la intrusa i també el marit. Tot això, curtíssim. En contrast amb la segona part, en què Anneta, «feta un mar de dol», «en mitja hora visqué deu anys»: és el desvari del dolor, una desfilada de fantasmes que trenca, de cop, el plor del fill. I aquí el personatge sembla fer un altre pas endavant, en què l'amor de dona es converteix en amor de mare i amb la idea que Llorenç quedi fora del quadre: «Mai més, mai més no voldria veure'l». Tanmateix, l'aprofundiment en aquesta psicologia femenina tan rica, expressada tècnicament a través de la veu narradora omniscient i de l'estil indirecte lliure, ve al capítol cinquè, íntimament enllaçat amb l'anterior. Allò que Anneta havia vist tan clar uns moments abans, ara es capgira i la idea del perdó apareix com a única possible. I Oller, de manera subtil, ho enllaça altra volta amb els drames teatrals que ja havien aparegut al primer capítol, en què «l'esposa que calla i sofreix és la que a les darreries triomfa». El capítol sis està dividit en dues parts clares, una primera, femenina, tota subtilitat, i una segona, masculina, primària i brutal. La bufetada. El desenllaç, ràpid, en els dos últims capítols, amb el final tan pressentit, l'expiació en forma de mutilació. Una reacció perfectament explicable perquè posa de manifest el que ja se'ns havia dit a la presentació del personatge al segon capítol, el seu amor salvatge cap a Anneta: «Era l'expiació d'un salvatge! La mà de la bufetada!»[20]

Hi hauria encara molt més a dir respecte a la tècnica perfecta d'Oller a l'hora de descriure personatges, però només un últim apunt sobre la molt diferent extensió dedicada a Anneta, un personatge molt més subtil anímicament, que sap analitzar-se ella mateixa perquè té el do del llenguatge, en comparació a la molt més breu dedicada a Llorenç, simple en tot i, per això, mancat de paraules: «I què direm de les paraules, que, per a ell, naturalesa inculta, no tenien major importància que la d'un vagit instintiu qualsevol! Un hom s'esbrava; no sap el que es diu: per què recordar-se'n doncs?» Anneta, per altra banda, dins la llarga galeria de per-

[20] Per a la desmesura des del punt de vista racional de l'acció de Llorenç, vegeu Maria Dasca, *Entenebrats*, citat, p. 109-110.

sonatges femenins ollerians[21] és una mostra excel·lent de dona forta, feta a ella mateixa, que pren decisions, tant la que obre la història (casar-se amb en Llorenç i obrir negoci propi) com la que portarà en Llorenç al seu autocàstig: deixar l'home que s'ha atrevit a posar-li la mà a sobre.

La força de l'instint: *Un petó* i *El drama de Vallestret*, dues mirades contraposades

Un petó i *El drama de Vallestret* són narracions que giren entorn d'un pressupost de caràcter quasi determinista: empès per una circumstància concreta i específica, un home arribarà a fer allò que, per educació i principis, ha rebutjat sempre. Oller, però, a partir d'aquest principi crea dues narracions totalment diferents des del punt de vista argumental i també del to narratiu utilitzat, que anirà de l'aparent facècia al veritable drama passional. I, òbviament, els recursos literaris i d'estil posats en joc en un cas i altre seran també d'allò més divers.

Un petó, publicat per primer cop a *L'Avenç* el 1884,[22] és una història urbana, amb localització precisa (carrer de la Diputació, 320, Barcelona) i tota respira un aire de bonhomia a través de la presència del personatge de Victorià Renom, la veu «racionalista», el qual es contraposa al protagonista masculí de la història, el seu cosí Josep, devot i tímid, casat amb l'angelical Marianneta, tan devota com ell. A la primera part de la narració, Oller fa servir la veu narradora omniscient per a l'explicació dels fets externs, i la veu de Victorià Renom per a l'anàlisi del personatge a estudiar, Josep. Així, és ell qui ens dona a conèixer l'aspecte extern del cosí, amb tots els atributs físics de l'home salvatge —alt, ferreny, pelut— que es contraposen a la seva manera de ser moral, afaiçonada per una mare possessiva, de manera que «Mai no s'havia vist més patent contradicció

[21] Maurici Serrahima analitza el tractament narratiu que fa Oller dels personatges femenins a «El món de Narcís Oller», citat, i afirma, entre altres aspectes, que «em sembla absolutament fora de discussió que, en el món novel·lístic del nostre autor, les més perfectes creacions humanes són les figures femenines», p. 1473.

[22] A *La Ilustració Catalana* IV, de 1883 aparegué la traducció feta per Narcís Oller de la novel·leta d'Albert Savine, *El beso*, que no té, però, cap relació amb *Un petó*.

entre l'esperit i el cos». Una anada a cal perruquer i les converses que hi senten els dos cosins serveixen per donar a conèixer la tesi de la història, exposada també per boca del racionalista: «però (creu-me a mi), per naturalesa, per instint, l'home és *polígamo* [...] Parlem senzillament de fets experimentals. La dona que s'ho proposi farà bogejar el més pintat, despariarà el matrimoni més unit [...] Si només un petó...». La segona part, evidentment, és la constatació pràctica de la teoria. Ara a través de la narració omniscient veiem el cast Josep perdent el senderi després de rebre, mig endormiscat encara, un petó apassionat al front d'una dona que corre a amagar-se. Constatant que el bes no prové de l'esposa, immediatament sospita que l'autora és la correcta i elegant cambrereta, i surt a la seva recerca, amb el desig desfermat. Però aviat comprova que tot prové de la cuinera Marcel·la, rabassuda, ventant el foc envoltada d'espires «com una bruixa». I malgrat tot, el personatge, «clavat allí, estranyament remogut d'ira i voluptuositat», veu créixer el desig per aquella dona tan allunyada del seu ideal: «sentia com cert plaer bestial en la contemplació d'aquella naturalesa salvatge que semblava brindar-lo a una lluita ferestega, no exempta d'atractius quan l'esperit està embriac». La història de la passió, però, no va més enllà i l'arribada providencial a la casa del cosí Renom i de la cambrera la talla de soca-rel. L'epíleg rebla la tesi: molts anys després, Josep encara no pot explicar-se «l'incendi brutal de què ell fou víctima». Tanmateix, el to bonhomiós dominant en la narració es posa de manifest a les ratlles finals: el pobre Josep, «des d'aquell dia, mai més, mai més no es permeté fer matinada amb la porteta oberta.»[23]

[23] Alan Yates, *Narcís Oller. Tradició i talent individual*, Barcelona, Curial, 1998, ps. 87-88, assenyala que, cap a la meitat dels anys vuitanta, Oller s'identifica amb una tendència naturalista dins del primer Modernisme, un naturalisme molt tergiversat pels seus detractors. I, com a exemple, posa aquesta narració, etiquetada de «*naturalista* i indecent per Verdaguer i Callís des de les pàgines de *La Veu del Montserrat*». Efectivament, al número del 15 de novembre de 1884, aparegué, a la secció de Verdaguer *Des de Barcelona*, l'article «*La Musa nova.* Quatre paraules a *L'Avens*», un atac frontal a la revista i a la seva defensa d'una *literatura nova*, «és dir, del lleig naturalisme aplicat a totes les branques de la literatura». I així, segons Verdaguer i Callís, «deixant-se portar d'aquestes tendències *L'Avens* publica un quadret en què es demostra a un pobre home (i a molts pobres llegidors) que ell és naturalment polígamo».